

ग्रंथमालिका 'स्वभावदोष आणि अहं यांचे निर्मूलन' : खंड १

स्वभावदोष (षड्रिपू)-निर्मूलनाचे महत्त्व आणि गुणसंवर्धन प्रक्रिया

मराठी (Marathi)

संकलक

हिंदु राष्ट्राच्या स्थापनेचा उद्घोष करणारे
सच्चिदानंद परब्रह्म डॉ. जयंत बाळाजी आठवले
भूतपूर्व संमोहन उपचारतज्ञ (वर्ष १९७८ ते १९९४)

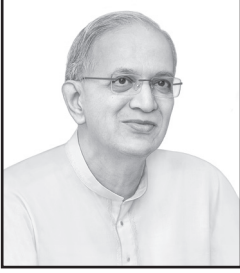
सनातन संस्था

卐 सनातनच्या ग्रंथांची भारतातील भाषांनुसार संख्या 卐

मराठी ३४५, इंग्रजी २०१, कन्नड १९८, हिंदी १९६, गुजराती ६८, तेलुगु ५३, तमिळ ४४, बंगाली ३०, मल्लयाळम् २४, ओडिया २२, पंजाबी १३, नेपाळी ३ अन् आसामी २
जुलै २०२४ पर्यंत ३६६ ग्रंथांच्या १३ भाषांत ९७ लाख २९ सहस्र प्रती प्रसिद्ध !

ग्रंथाच्या संकलकांचा परिचय

सच्चिदानंद परब्रह्म डॉ. जयंत आठवले
यांच्या अद्वितीय कार्याचा संक्षिप्त परिचय

१. अध्यात्मप्रसारार्थ 'सनातन संस्थे'ची स्थापना
२. शीघ्र ईश्वरप्राप्तीसाठी 'गुरुकृपायोग' या साधनामार्गाची निर्मिती : गुरुकृपायोगानुसार साधना करून २६.७.२०२४ पर्यंत १२८ साधक संत झाले, तर १,०४० साधकांची संतत्वाच्या दिशेने वाटचाल चालू आहे.
३. देवता, साधना, राष्ट्ररचना, धर्मरक्षण आदी विषयांवर विपुल ग्रंथ-निर्मिती
४. हिंदुत्वनिष्ठ नियतकालिक 'सनातन प्रभात'चे संस्थापक-संपादक
५. धर्माधिष्ठित हिंदु राष्ट्राच्या (ईश्वरी राज्याच्या) स्थापनेचा उद्घोष (वर्ष १९९८)
६. 'हिंदु राष्ट्रा'च्या स्थापनेसाठी संत, संप्रदाय, हिंदुत्वनिष्ठ आदींचे संघटन आणि त्यांना आध्यात्मिक स्तरावर दिशादर्शन !
७. भारतीय संस्कृतीच्या जागतिक प्रसारार्थ 'भारत गौरव पुरस्कार' देऊन फ्रान्सच्या संसदेत सन्मान (५ जून २०२४)

(संपूर्ण परिचयासाठी वाचा - www.Sanatan.org)

***

*** सच्चिदानंद परब्रह्म डॉ. आठवले यांचे साधकांना आश्वासन ! ***

रुथूल देहा असे स्थळकाळाची मर्यादा ।

कैसे असू सर्वदा सर्वा ठायी ॥

सनातन धर्म माझे नित्य रूप ।

त्या रूपे सर्वत्र उगहे सदा ॥ - जयंत आठवले

१७.५.१९९९

***

अनुक्रमणिका

(प्रकरणांतील काही वैशिष्ट्यपूर्ण मथळे खाली दिले आहेत.)

प्रकरण १. स्वभावदोष (षड्रिपू)–निर्मूलनाचे महत्त्व	१३
१. मन	१३
२. संस्कार	१६
३. स्वभाव	१८
४. स्वभावदोष (षड्रिपू)–निर्मूलन प्रक्रिया	२०
५. स्वभावदोष–निर्मूलनाबद्दलचे गैरसमज	२१
६. स्वभावदोष–निर्मूलनाबद्दलच्या गैरसमजांमागील कारणे	२२
७. व्यष्टी जीवन सुखी होण्यासाठी स्वभावदोष–निर्मूलनाचे महत्त्व	२६
८. स्वभावदोष–निर्मूलन व संत	४२
९. स्वभावदोष–निर्मूलनामुळे होणारे लाभ	४४
१०. समष्टी जीवन सुखी होण्यासाठी स्वभावदोष–निर्मूलनाचे महत्त्व	५९
११. समष्टी जीवन सुखी व समृद्ध होण्यासाठी करावयाचे सर्वकष उपाय	६१
१२. मृत्युत्तर होणारे लाभ	६४
१३. स्वभावदोषांविषयी काही जिज्ञासूंनी विचारलेल्या शंकांचे निरसन	६६
प्रकरण २. गुणसंवर्धन प्रक्रिया	६८
१. व्याख्या	६८
२. ध्येय	६८
३. प्रक्रियेचे महत्त्व व प्रक्रियेमुळे होणारे लाभ	६९

४. प्रक्रियेतील उद्दिष्टे	७१
४ अ. सर्वसामान्य व्यक्ती	७१
४ आ. गुणांचा मध्यम विकास झालेली व्यक्ती	७१
४ इ. 'गुणी व्यक्ती' किंवा 'उत्तम कार्यकर्ता'	७२
४ ई. साधक	७३
५. प्रक्रियेतील टप्पे	७५
टप्पा १. प्रक्रियेसाठी गुणांची निवड करणे	७५
टप्पा २. विविध संधी शोधणे व प्रयत्नांचा स्तर निश्चित करणे	७७
टप्पा ३. दिवसभरातील चुका शोधून त्या दुरुस्त करणे	७९
टप्पा ४. चित्तात गुणाचा संस्कार निर्माण करण्यासाठी स्वयंसूचना देणे	८४
टप्पा ५. प्रक्रियेचा आढावा घेणे	८५
६. प्रक्रिया अमलात आणतांना लक्षात घ्यावयाचे घटक	८६
७. प्रक्रिया कमी कालावधीत यशस्वी होण्यासाठी आवश्यक गुण	८८
८. विविध गुण व त्यांच्या संवर्धनासाठी प्रयत्न केल्यामुळे साधकांना आलेल्या अनुभूती	८९
卐 प्रस्तुत ग्रंथाचे अध्यात्मशास्त्रीय परिभाषेतील सार !	९४
卐 संकलकांचा वैज्ञानिक दृष्टीकोन आणि अन्य माहिती	९६

परात्पर गुरु डॉ. जयंत आठवले यांच्या उपाधीविषयीचे विवेचन !

थोर महर्षींनी सहस्रो वर्षांपूर्वी नाडीपट्ट्यांमध्ये भविष्य लिहून ठेवले आहे. या जीवनाडीपट्ट्यांच्या वाचनाच्या माध्यमातून महर्षी सनातन संस्थेला मार्गदर्शन करतात. १३.७.२०२२ पासून 'सप्तर्षी जीवनाडीपट्टी'च्या वाचनाच्या माध्यमातून सप्तर्षींनी आज्ञा केल्याप्रमाणे परात्पर गुरु डॉ. आठवले यांना 'सच्चिदानंद परब्रह्म' ही उपाधी लावण्यात येत आहे. असे असले, तरी त्यापूर्वीच्या लिखाणात किंवा आताही साधक लिहून देत असलेल्या लिखाणात त्यांनी 'प.पू.' किंवा 'परात्पर गुरु' अशी उपाधी वापरली असेल, तर ती तशीच ठेवली आहे. F (DrV-Nav)

प्रस्तुत खंडाचे मनोगत

एखाद्या व्यक्तीच्या सुख-समाधानाचा विचार करतांना 'स्वभाव' हा घटक प्रामुख्याने लक्षात घेणे आवश्यक ठरते. व्यक्तीच्या वर्तनावरून तिच्या स्वभावाची परीक्षा करता येते. व्यक्तीचे वर्तन हे तिच्या वृत्तीवर अवलंबून असते. व्यक्तीमत्त्वातील गुण-दोषांचा प्रभाव व्यक्तीच्या वृत्तीवर असतो. स्वभावदोष हे व्यक्तीच्या सुख-समाधानास बाधक ठरतात, तर गुण हे पूरक ठरतात. स्वभावदोषांमुळे व्यक्तीचे वैयक्तिक जीवन तणावग्रस्त होते. व्यक्तीतील स्वभावदोष हे सामाजिक व राष्ट्रीय स्वास्थ्यासही बाधक ठरतात. त्यामुळे व्यक्तीगत जीवनावरही दुष्परिणाम होतो. या सर्व कारणांमुळे सुखी व समाधानी जीवन जगण्यासाठी स्वभावदोषांचे निर्मूलन व गुणांचे संवर्धन करणे अपरिहार्य ठरते.

कोणतीही कृती करण्यापूर्वी ती करण्यामागील शास्त्र आपण बुद्धीने समजून घेतल्यास तिचे महत्त्व मनाला प्रभावीपणे समजते. त्यामुळे शास्त्र समजून केलेली कृती अधिक मनापासून झाल्याने परिणामकारक होते. स्वभावदोषांमुळे होणारी अपरिमित हानी, तसेच त्यांचे निर्मूलन व गुणसंवर्धन यांमुळे विविध स्तरांवर होणारे लाभ जाणून घेतल्यास स्वभावदोष-निर्मूलन व गुणसंवर्धन यांचे महत्त्व मनावर प्रभावीपणे बिंबवता येईल, तसेच या प्रक्रिया नियमितपणे, सातत्याने व परिणामकारकरीत्या अमलात आणण्यास मदत होईल.

प्रस्तुत ग्रंथातील 'प्रकरण १ - स्वभावदोष-निर्मूलनाचे महत्त्व'मध्ये मनाचे कार्य; संस्कारांची निर्मिती; स्वभावदोष-निर्मूलनाबद्दलचे गैरसमज व त्यांमागील कारणे; स्वभावदोषांमुळे व्यक्तीगत जीवनात होणारी हानी वगैरे मुद्दे सविस्तरपणे दिले आहेत. स्वभावदोषांमुळे विविध योगमार्गात होणारे नुकसान, व्यष्टी व समष्टी साधनेत होणारी अपरिमित हानी यांविषयीची विस्तृत माहितीही दिली आहे. तसेच स्वभावदोष-

ॐ

ॐ

निर्मूलनामुळे व्यक्तीच्या व्यावहारिक व आध्यात्मिक उन्नतीत बाधा आणणाऱ्या वाईट शक्तींच्या त्रासांचे निवारण होण्यामागील शास्त्र, स्वभावदोषांमुळे उद्भवलेल्या सामाजिक व राष्ट्रीय समस्यांमागील कारणे आणि त्या समस्यांच्या निराकरणासाठी करावयाचे सर्वकष उपाय वगैरे मुद्यांचा ऊहापोहही केला आहे. ग्रंथातील पृष्ठ-संख्यावाढीच्या कारणास्तव या प्रक्रियेची सविस्तर माहिती या खंडात अंतर्भूत करण्याऐवजी या ग्रंथमालिकेतील दुसऱ्या खंडात दिली आहे.

जीवनातील विविध क्षेत्रांत यशस्वी होण्यास आवश्यक असलेले 'प्रभावी' व 'आदर्श' व्यक्तीमत्त्व विकसित करण्याकरता स्वभावदोष-निर्मूलनाबरोबरच गुणसंवर्धनासाठीही प्रयत्न करणे आवश्यक ठरते. गुणसंवर्धन प्रक्रियेचे महत्त्व, त्यामुळे होणारे लाभ, या प्रक्रियेतील विविध टप्प्यांत करावयाचे प्रयत्न वगैरे मुद्यांविषयी सविस्तर माहिती या ग्रंथात 'प्रकरण २ - गुणसंवर्धन प्रक्रिया'मध्ये दिली आहे.

हा ग्रंथ अभ्यासून वाचकांनी स्वभावदोष-निर्मूलन व गुणसंवर्धन यांसाठी प्रयत्न करून जीवन सुखमय करावे, तसेच धर्माचरण करून राष्ट्राच्या सर्वांगीण उत्कर्षासाठी कृतीशील व्हावे, ही श्रीगुरुचरणी प्रार्थना. - संकलक F (SDN-Gun)

ॐ

ॐ

सच्चिदानंद परब्रह्म डॉ. आठवले यांच्या उत्तराधिकाऱ्यांच्या उपाध्यांविषयीचे विवेचन !

जीवनाडीपट्टी-वाचनाद्वारे सप्तर्षींनी केलेल्या आज्ञेनुसार १३.५.२०२० पासून सद्गुरु (सौ.) बिंदा सिंगबाळ यांना 'श्रीसत्शक्ति' आणि सद्गुरु (सौ.) अंजली गाडगीळ यांना 'श्रीचित्शक्ति' या उपाध्यांनी संबोधले जात आहे. त्यामुळे त्यापूर्वीच्या लिखाणात त्यांच्या नावाच्या आरंभी 'श्रीसत्शक्ति' किंवा 'श्रीचित्शक्ति' ही उपाधी लावलेली नाही. F (DrUtt + SStAG-Nav + SStBS-Nav)